

УДК 37.015.3:378
DOI: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-38

О.В. ЛЕБІДЬ,

*доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

В.В. ШАРАВАРА,

*аспірант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ТАКТИЧНО-СТРАТЕГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

Одним з важливих компонентів професійної компетентності фахівця є тактично-стратегічна компетентність, яка передбачає сформованість умінь приймати самостійні рішення тактичного і стратегічного характеру, від яких буде залежати *ефективність виконуваної діяльності, а також конкурентоспроможність фахівців на ринку праці*. Такий вид компетентності, як проблема наукового дослідження в цілому є новою для педагогічної науки та недостатньо обговорена в теоретичному плані у психолого-педагогічній літературі. Існує багато публікацій, які присвячені ключовим питанням визначення сутності понять «стратегія» і «тактика»; окремим аспектам стратегії та тактики професійної діяльності; проблемам формування професійної компетентності спеціалістів. Однак тактично-стратегічна компетентність як проблема наукового дослідження в цілому є новою для педагогічної науки. Тому здійснення детального наукового аналізу сутності та змісту тактично-стратегічної компетентності як складової професійної компетентності фахівця було метою нашого дослідження, яке проведено на основі теоретичного аналізу. В результаті, що ключовими складовими тактично-стратегічної компетентності є тактика та стратегія професійної діяльності; знання тактики та поточних дій дає змогу фахівцеві сформулювати чітку стратегію професійної діяльності; тактика професійної діяльності фахівця має бути сформована після розробки стратегії та узгоджена з нею; тактично-стратегічна компетентність складається з двох компонентів: тактичної та стратегічної компетентностей; тактична компетентність відображає здатність фахівця використовувати сукупність методів і засобів виконання короткострокових завдань для досягнення цілей професійної діяльності; стратегічна компетентність спрямована на виконання перспективних (стратегічних) завдань професійної діяльності. Формулювання авторського визначення поняття «тактично-стратегічної компетентності фахівця» склало головний висновок запропонованої статті, а перспективою подальших розвідок у розглянутому напрямі є розкриття сутності та структури сформованості тактично-стратегічної компетентності фахівців у галузі інформаційних технологій.

Ключові слова: тактико-стратегічна компетентність, тактична компетентність, стратегічна компетентність, тактика професійної діяльності, стратегія професійної діяльності.

Одним из важных компонентов профессиональной компетентности специалиста является тактико-стратегическая компетентность, которая предполагает сформированность умений принимать самостоятельные решения тактического и стратегического характера от которых будет зависеть эффективность выполняемой деятельности, а также конкурентоспособность специалистов на рынке труда. Такой вид компетентности, как проблема научного исследования в целом является новой для педагогической науки и недостаточно обсуждена в теоретическом плане в психолого-педагогической литературе. Существует много публикаций, посвященных ключевым вопросам определения сущности понятий «стратегия» и «тактика»; отдельным аспектам стратегии и тактики профессиональной деятельности; проблемам формирования профессиональной компетентности специалистов. Однако тактико-стратегическая компетентность как проблема научного исследования в целом

© О.В. Лебідь, В.В. Шаравара, 2019

является новой для педагогической науки. Поэтому осуществление детального научного анализа сущности и содержания тактико-стратегической компетентности как составляющей профессиональной компетентности специалиста было целью нашего исследования, проведенного на основе теоретического анализа. В результате показано, что ключевыми составляющими тактико-стратегической компетентности являются тактика и стратегия профессиональной деятельности; знание тактики и текущих действий позволяет специалисту сформировать четкую стратегию профессиональной деятельности; тактика профессиональной деятельности специалиста должна быть сформирована после разработки стратегии и согласована с ней; тактико-стратегическая компетентность состоит из двух компонентов: тактической и стратегической компетентности; тактическая компетентность отражает способность специалиста использовать совокупность методов и средств решения краткосрочных задач для достижения целей профессиональной деятельности; стратегическая компетентность направлена на решение перспективных (стратегических) задач профессиональной деятельности. Формулировка авторского определения понятия «тактико-стратегическая компетентность специалиста» составила главный вывод предлагаемой статьи, а перспективной дальнейших исследований в рассматриваемом направлении является раскрытие сущности и структуры сформированности тактико-стратегической компетентности специалистов в области информационных технологий.

Ключевые слова: тактико-стратегическая компетентность, тактическая компетентность, стратегическая компетентность, тактика профессиональной деятельности, стратегия профессиональной деятельности.

Постановка проблеми. Суттєва модернізація системи вищої освіти України передбачає передусім оновлення професійної підготовки майбутніх фахівців різного профілю. Це зумовлено соціально-економічними та політичними перетвореннями в Україні, які вимагають від майбутніх фахівців сформованості умінь приймати самостійні рішення тактичного і стратегічного характеру, від яких буде залежати *ефективність виконаної діяльності, а також конкурентоспроможність фахівців на ринку праці.*

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ученими здійснено дослідження таких проблем, пов'язаних з формуванням тактично-стратегічної компетентності фахівців, як ключові питання визначення сутності понять «стратегія» і «тактика» (П. Дойль, О. Гангур, Н. Гудзь, М. Кальницька, Дж. Куїн, Г. Мінцберг, П. Хвостенко, С. Чернов та ін.); окремі аспекти стратегії і тактики професійної діяльності (О. Баєв, О. Кашекова, Н. Кузьмич, О. Малова, М. Оліяр, В. Попелюшко, Л. Слива та ін.); проблема формування професійної компетентності спеціалістів (О. Губарева, Ю. Зінковський, Л. Кайдалова, Т. Лях, А. Маркова, Г. Мірських, Є. Павлюк, О. Паржницький, В. Саюк, Н. Сергієнко, О. Ситник, Т. Спіріна та ін.); теорії стратегічної компетентності у контексті комунікативної діяльності (Г. Алібахші, Н. Баранова, Пол Р. Горобчик, М. Давер, Ф. Дервін, Л. Маріані, О. Нікітенко, Д. Падіз, Джерард П. Ходжкінсон, Т. Шовкова, В. Шовковий та ін.); проблеми визначення сутності феномену «тактична компетентність» (К. Вновський, Ф. Конноллі, М. Хартмен та ін.). Однак тактико-стратегічна компетентність як проблема наукового дослідження в цілому є новою для педагогічної науки.

Метою статті є здійснення детального наукового аналізу сутності та змісту тактично-стратегічної компетентності як складової професійної компетентності фахівця.

Виклад основного матеріалу. Ключовими складовими тактично-стратегічної компетентності є тактика та стратегія. Означені поняття використовуються в багатьох галузях сучасної науки – психології, педагогіці, менеджменті, економіці, лінгвістиці тощо.

У науковій літературі (Г. Мінцберг, Б. Альтстренд, Дж. Лемпе та ін.) тактика визначається як сукупність короткотермінових завдань, сформованих на основі стратегії та врахування тенденцій зовнішнього середовища з можливістю її змінити за умови мінливості середовища.

Цікавою в цьому аспекті є точка зору В. Сакало, яка наголошує на тому, що потреба в тактичних аспектах діяльності має визначатися такими чинниками: протилежністю інтересів взаємодіючих сторін (практично у будь-якому з видів людської діяльності наявна ця протилежність); складними або екстремальними ситуаціями; необхідністю обирати найдоцільніше рішення з кількох можливих варіантів дій; існуванням тактичного ризику під час такого вибору і вмінням (здатністю) приймати відповідальне рішення. Також науковець наголошує, що тактики в діяльності людини необхідно поділяти на побутову та професійну. [12, с. 11.].

У контексті дослідження нас цікавить саме тактика професійної діяльності фахівця. «Прикладів тактики в професійній діяльності можна навести безліч, як-от: тактика спортив-

них ігор (тактика гри у футбол, гри в гандбол, боксу тощо), ведення бізнесу, фінансового менеджменту, педагогічна тактика, тактика у сфері адвокатської діяльності тощо» [7].

На нашу думку, тактика професійної діяльності – це спосіб здійснення професійної діяльності, базований на правильній оцінці власних можливостей, можливостей ситуації, яка склалася, що зводиться до вибору і реалізації в певній послідовності найбільш доцільних дій і операцій для досягнення найкращих результатів з найменшою витратою сил і енергії. Отже, одним із завдань навчання і вдосконалення тактики професійної діяльності є оволодіння умінням прогнозувати власні дії та дії інших людей. Це вміння формується завдяки ретельному аналізу різних професійних ситуацій, докладному розбиранню всіх можливих продовжень тієї чи іншої ситуації.

Щодо змісту поняття «стратегія», то вчені розглядають його по-різному: визначення довгострокових цілей і завдань, формування програми дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання цих цілей [18, с. 15]; настанову на певні форми поведінки в конкретній ситуації [2, с. 7]; загальний план розв'язання завдань, діяльності, поведінки [9]; інтегрований набір рішень, спрямованих на досягнення конкурентних переваг відповідно до бачення майбутнього [4, с. 34]; алгоритм планування дій, що ґрунтується на розбиванні мети на окремі складові в пошуку шляхів її досягнення [13, с. 124]; комплекс цілей, які рухають особистість у творенні її життєвого простору, у самоздійсненні, досягненні низки бажаних задумів [10, с. 24] тощо. У контексті нашого дослідження під стратегією пропонуємо розуміти деякий план подолання труднощів у певній галузі людської діяльності, що має на увазі максимально ефективно її виконання [1, с. 2].

Виходячи із загальноприйнятих визначень поняття «стратегія», стосовно професійної діяльності ми розглядаємо стратегію як систему розумових дій фахівця, що характеризується єдиним ставленням до результату діяльності, зумовлює певний рівень творчості в процесі діяльності і визначає індивідуальний стиль особистості.

Поряд з поняттям «стратегія професійної діяльності» в літературі використовуються й інші номінації. О. Малова використовує поняття «стратегія професійного розвитку», що являє собою здатність суб'єкта до самостійного планування і побудови своєї професійної кар'єри [6], М. Солнишкіна говорить про професійну стратегію, яка характеризується вченим як спосіб планування і конструювання особистістю власної життєдіяльності за допомогою поетапного формування її професійного майбутнього [14]. Досить поширене і поняття «особистісна стратегія професійної діяльності», яке у науковій літературі характеризується як інструмент професійної діяльності, що відображає індивідуальний стиль фахівця у процесі виконання трудових завдань [10, 24]. Як висновок, можемо зазначити, що всі ці поняття являють собою механізм регуляції професійної діяльності, що «спрямовує мислення й діяльність фахівця на досягнення всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства» [8, с. 70]; рухає фахівця у творенні життєвого простору; передбачає подолання перешкод в досягненні поставленої мети.

Також важливо зазначити, що мета стратегії професійної діяльності – «визначення основних завдань, довгострокових напрямків, меж можливих дій і прийнятих рішень в залежності від конкретних умов професійної діяльності» [5, с. 57].

Що стосується етапу реалізації стратегії професійної діяльності, то її найважливішими компонентами є формування професійної компетентності, розроблення політики та процедур досягнення мети діяльності, мотивація, що підтримує стратегію, орієнтація на стратегію в професійній діяльності [21, с. 214]. Означені компоненти реалізації стратегії визначаються вибором тактики (способів розв'язання проблем). З цього приводу Д. Романовська влучно зазначає, що кожна особистість володіє власним набором різних тактичних прийомів і методів, за допомогою яких забезпечується виконання тих чи інших завдань. У міру набуття життєвого досвіду арсенал цих методів і технік оновлюється, збагачується, вдосконалюється [10, с. 24].

Отже, можна зробити такий висновок, що тактика професійної діяльності фахівця має бути сформована після розроблення стратегії та узгоджена з нею, тобто досягнення стратегічних результатів – основна і єдина ціль формування тактик незалежно від виду професійної діяльності. «Як дії неможливі без тактики, так і тактика неможлива без стратегії. Знання тактики та поточних дій дає змогу сформулювати чітку стратегію. Тому доцільно дослідити особливості взаємозв'язку та взаємопов'язаності двох стратегічних елементів» професійної діяльності: стратегії та тактики [15, с. 168].

Важливо підкреслити, що досягати мети професійної діяльності, стратегічно плануючи свої дії, можна кількома шляхами, тобто тактиками. Стратегія професійної діяльності фахівця може реалізовуватися різними тактиками. Так, на думку О. Малової, інструментом реалізації стратегії є тактика, підпорядкована основній меті стратегії [6]. Тому саме сформованість тактико-стратегічної компетентності дозволяє фахівцеві простежити, які дії найбільш актуальні для досягнення мети професійної діяльності.

О. Цільмак, розглядаючи складові компоненти компетентності, зазначає, що однією зі складових професійної компетентності фахівця є тактично-професійна компетентність. Науковець визначає тактично-професійну компетентність фахівця як здатність особистості ураховувати зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на діяльність – планувати, розробляти, прогнозувати, координувати, керувати та удосконалювати її на основі набутих знань, умінь та навичок. Цей вид компетентності є проявом тактико-стратегічного мислення та знаходить своє вираження у механізмах розроблення та реалізації певних стратегій та поточному плануванню загального стратегічного плану будь-якої діяльності (тактика) [16, с. 133].

Тактично-стратегічна компетентність складається з двох компонентів: тактичної та стратегічної компетентностей.

Перша складова, тактична компетентність, розглядається переважно в науковій літературі, яка розкриває проблеми розвитку майбутніх фахівців у сфері фізичної культури та спорту. На думку Ф. Конноллі, тактична компетентність включає в себе рух м'яча, рух гравця, вибір позиції, послідовність цих трьох елементів [3]. Розглядаючи проблему професійної підготовки волейболістів у закладах вищої освіти, К. Шевченко зазначає, що тактична компетентність включає психофізіологічні здібності та фізичні якості; загальні та спеціальні знання, які складають необхідну передумову вивчення тактичних дій і розвитку тактичних навичок; вміння практичного використання прийомів, елементів, варіантів тактики; тактичні вміння з урахуванням ігрових функцій волейболістів [17, с. 85].

Щодо другої складової – стратегічної компетентності – необхідно зазначити, що вона докладно розглядається в лінгвістиці як складова комунікативної компетентності. Так, стратегічна компетентність є здатністю розв'язувати проблеми спілкування, незважаючи на недостатнє володіння лінгвістичним та соціокультурним кодексом [20]; включає «навички й комунікативні вміння, за допомогою яких комуніканти вибирають і в разі необхідності варіюють іншомовну модель дискурсу» [11].

Нам імпонує визначення стратегічної компетентності, яке запропонував Р. Грант. Науковець стверджує, що означений термін визначається як здатність здобувати, зберігати, згадувати, інтерпретувати і діяти відповідно до інформації, що має стосунок до довгострокового виживання і благополуччя фахівця [19].

Отже, варто зазначити, що тактична компетентність відображає здатність фахівця використовувати сукупність методів і засобів виконання короткострокових завдань для досягнення цілей професійної діяльності, а стратегічна компетентність спрямована на виконання перспективних (стратегічних) завдань професійної діяльності.

У результаті здійсненого нами теоретичного аналізу наукових підходів до характеристики тактичної та стратегічної компетентностей можемо констатувати, що **тактично-стратегічна компетентність фахівця є особистісним інтегративним утворенням, що являє собою єдність професійно значущих якостей, знань та умінь, за допомогою яких фахівці формулюють стратегічну й тактичну мету роботи, виявляють ціннісно-мотиваційне ставлення до стратегічних змін і гнучкість у поведінці залежно від чинників зовнішнього середовища, здійснюють адекватний вибір і реалізацію стратегій і тактик залежно від ситуації, досягаючи при цьому результативності професійної діяльності.**

Отже, високий рівень сформованості тактично-стратегічної компетентності фахівця забезпечує вибір ефективної моделі професійної поведінки, яка має відповідати умовам професійної діяльності; планування та розроблення фахівцем заходів щодо адаптації до умов професійної діяльності, включаючи зміни в організаційній культурі; визначення загальної мети професійної діяльності; виконання спланованих дій та операцій; оперативну реакцію та управління поточною взаємодією з іншими людьми; реалізацію спланованої стратегії; оцінювання поточних та перспективних результатів професійної діяльності тощо.

Висновки і пропозиції. У результаті теоретичного аналізу поглядів цілої низки вчених-психологів, педагогів, лінгвістів можна відзначити, що тактично-стратегічна компетентність фахівця є складовою його професійної компетентності та важливим показником успішної професійної діяльності, який відображає індивідуальний стиль фахівця у процесі виконання оперативних та перспективних професійних завдань. Тактично-стратегічна компетентність фахівця спирається на характерологічні якості особистості та ціннісних орієнтирів, професійну спрямованість, попередній досвід.

Отже, проведене дослідження підкреслює актуальність цього питання в умовах сьогодення та складає перспективи подальшої роботи з розкриття сутності і структури сформованості тактично-стратегічної компетентності фахівців у галузі інформаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Давер М.В. Формирование стратегической компетенции и развитие языковой личности билингва / М.В. Давер // Психологическая наука и образование. – 2009. – № 3. – С. 1–13.
2. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-За-яц. – К.: Каравела, 2010. – 303 с.
3. Коннолли Ф. Переломный момент : победная стратегия на практике / Фергюс Коннолли ; [пер. с англ. С.А. Минина]. – М.: Эксмо, 2019. – 472 с.
4. Константинов Г.Н. Стратегический менеджмент. Концепции : учеб. пособ. [для слушателей программы МВА, обучающихся по спец. «Общий и стратегический менеджмент» и «Финансы»] / Г.Н. Константинов. – М. : Бизнес Элайнмент, 2009. – 239 с.
5. Лебідь О.В. Сутність та основні поняття стратегічного управління загальноосвітнім навчальним закладом / О.В. Лебідь // Вісн. Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Серія : Педагогічні науки : наук. журн. – 2015. № 32 (365). – С. 57–62.
6. Малова О.В. К вопросу о классификации стратегий профессиональной деятельности / О.В. Малова // Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. – 2013. – № 3. – С. 59–69.
7. Павленко С.О. Сутність і зміст поняття «оперативно-розшукова тактика» [Електронний ресурс] / С.О. Павленко // Теорія і практика правознавства. – 2018. – Вип. 2 (14). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_2_16. doi: 10.21564/2225-6555.2018.14.153144.
8. Пасічник А.А. Особистісна стратегія професійної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ / А.А. Пасічник // Молодий вчений. – 2017. – № 10.2 (50.2). – С. 70–73.
9. Психологічний словник [за ред. В.І. Войтка]. – К.: Вища школа, 2001. – 216 с.
10. Романовська Д.Д. Формування особистісних стратегій діяльності майбутніх психологів у процесі підготовки: дис. ... канд. псих. наук; спец. : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Д.Д. Романовська. – Острог, 2013. – 270 с.
11. Саєнко Н.С. Розвиток стратегічної компетенції іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей [Електронний ресурс] / Н.С. Саєнко. – Режим доступу : http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/saenko_rozvytok_strategichnoi_kompetentsii.pdf (Доступ 05 листопада 2019 р.).
12. Сакало В.О. Тактика злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; спец. : 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / В.О. Сакало ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 16 с.
13. Словарь по социальной педагогике / сост. А.В. Мардахаев. – М. : АCADEMA, 2002. – 298 с.
14. Солнышкина М.Г. Профессиональные стратегии личности : монография / М.Г. Солнышкина. – М., 2006. – 119 с.
15. Тимейчук А.А. Суть, значення та види стратегії та тактики взаємовідносин у системі «підприємство – податкова адміністрація» / А.А. Тимейчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 714. – С. 162–169.
16. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей / О.М. Цільмак // Наука і освіта. – 2009. – № 12. – С. 128–134.
17. Шевченко К.А. Особливості тактичної підготовки волейболістів у ВНЗ / К.А. Шевченко // Актуальні питання вдосконалення системи фізичного виховання і спортивної ро-

боти у вищій школі : матер. І наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Ужгород, 19–20 квітня 2018 року). – Ужгород : Бест-Принт, 2018. – С. 84–86.

18. Chandler, A.D. **Strategy and Structure Cambridge : Chapters in the History of the Industrial Enterprises** / A.D. Chandler. – Cambridge, Mass, MIT Press Publ.,1962.

19. Grant, R.M. Toward a knowledge-based theory of the firm. / R.M. Grant // *Strategic Management Journal*. – 1996. – no. 17. – pp. 109-122.

20. Mariani, L. Developing strategic competence : Towards autonomy in oral interaction / L. Mariani // *A Journal of TESOL*. – 1994. – vol. 20. – no. 1.

21. Medynska S.I. The strategic approach to forming the foreign language competence of would-be experts in the framework of the contemporary educational standarts / S.I. Medynska, K.V. Sokolova // **Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»**. Педагогічні науки. – 2017. – № 1 (13) – С. 212215.